

Andrzej Parzonko

Uwarunkowania rynkowe funkcjonowania rodzinnych gospodarstw mlecznych

Ekonomiczne Problemy Usług nr 102, 127-135

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANDRZEJ PARZONKO

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

UWARUNKOWANIA RYNKOWE FUNKCJONOWANIA RODZINNYCH GOSPODARSTW MLECZNYCH

Wprowadzenie

Gospodarstwa rolnicze, prowadzące sprzedaż wytworzonych produktów są przedsiębiorstwami (najczęściej rodzinnymi), a rolnicy – przedsiębiorcami. Taki pogląd funkcjonuje coraz częściej w literaturze przedmiotu i w praktyce gospodarczej¹. Wśród przedsiębiorstw rolniczych ważną pozycję zajmują jednostki wyspecjalizowane w produkcji mleka. Ciągłe się rozwijają i zwiększają skalę produkcji. Czynniki wpływających na rozwój gospodarstw (przedsiębiorstw) ukierunkowanych na produkcję mleka jest dużo. Do najważniejszych grup można zaliczyć: 1) „wartości nadrzędne”, wynikające z przyjętych i społecznie akceptowanych (przez większość obywateli) sposobów funkcjonowania społeczeństw, które są brane pod uwagę (w praktyce realizowane) w codziennym życiu przez pojedyncze osoby; mają one wpływ na tzw. normy społeczne, czyli przyjęty w danej grupie sposób zachowania się i postępowania; 2) czynniki mikro i makroekonomiczne, wpływające na konkurencyjność ekonomiczną (w sensie ekonomii neoklasycznej) produkcji mleka w stosunku do innych działalności; 3) dostępność użytecznej (w tym aktualnej) informacji technologicznej, ekonomicznej i rynkowej.

Bardzo ważną grupą czynników, wpływających na konkurencyjność produkcji mleka w stosunku do innych działalności, są tzw. regulacje natury politycznej. Ich początek bierze się z określonych priorytetów poszczególnych państw lub ich grupy (np. UE) i wynikają z założenia, że „niewidzialna ręka rynku” nie jest w stanie ich właściwie realizować. Są to regulacje: bardzo złożone, różnorodne i zmieniające się w czasie (ewolucyjne lub rewolucyjnie). Są też bardzo często analizowane, dyskutowane i krytykowane². Jedną z ostatnich fundamentalnych reform Wspólnej Polity-

1 W. Ziętara, *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstwa rolniczego*, Wydawnictwo FAPA, Warszawa 1998, s. 45. Według W. Ziętary trzeba wyraźnie rozgraniczać gospodarstwa rolnicze i przedsiębiorstwa rolnicze. Za gospodarstwo rolnicze autor przyjmuje jednostkę produkcyjną wyodrębnioną pod względem organizacyjnym, stanowiącą zespół trzech czynników produkcji: ziemi, pracy, kapitału (środków produkcji), nastawionych na wytwarzanie produktów rolniczych. Przedsiębiorstwo rolnicze to natomiast jednostka gospodarcza wyodrębniona nie tylko pod względem organizacyjnym, lecz ekonomicznym i prawnym, nastawioną na wytwarzanie produktów i usług rolniczych w celu ich sprzedaży. W przedsiębiorstwach produkcja ma zatem charakter towarowy.

² Wydawane są rocznice setki publikacji, organizuje się wiele konferencji naukowych poświęconych tylko kwestiom polityki rolnej, a w konferencjach dotyczących problematyki rolnic-

ki Rolnej Unii Europejskiej przyjęta została 23 czerwca 2003 roku. Kluczowe elementy tej reformy obejmowały: 1) jednolitą płatność na gospodarstwo (JPG) lub jednolitą płatność regionalną (JPR) niezależną od wielkości produkcji; 2) powiązanie JPG lub JPR i płatności specyficznych dla określonych kierunków produkcji z obowiązkiem spełnienia określonych standardów przez gospodarstwo – zasada współzależności (*cross – compliance*); 3) redukcję płatności bezpośrednich i alokację, uzyskanych w ten sposób środków na rozwój obszarów wiejskich; 4) mechanizm dyscypliny finansowej polegający na redukcji płatności bezpośrednich w sytuacji przekroczonego limitu wydatków na WPR; 5) zmiany na rynkach mleka, zbóż, roślin wysokobiałkowych, ziemniaków skrobiowych, suszu paszowego, odnawialnych źródeł energii; 6) zwiększenie roli rozwoju obszarów wiejskich; celem wprowadzenia zmian w WPR UE w 2003 roku była poprawa konkurencyjności produkcji rolniczej w UE, zwiększenie orientacji rynkowej producentów rolnych a jednocześnie stabilizacja dochodów rolniczych.

Celem artykułu jest przedstawienie: 1) funkcjonujących i proponowanych na kolejne lata rozwiązań polityki rolnej dotyczącej rynku mleka UE; 2) prognoz podaży i popytu na mleka na świecie; 3) konkurencyjności polskich typowych gospodarstw mlecznych na arenie europejskiej. Artykuł stanowi element projektu badawczego *Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania regionalnych zmian w produkcji i przetwórstwie mleka* (0890/B/H03/2010/39) finansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

1. Funkcjonujące i proponowane na kolejne lata rozwiązania w zakresie polityki rolnej dotyczącej rynku mleka UE

Przedstawione w maju 2008 roku przez Komisję Europejską zmiany wdrażające postanowienia Rady Ministrów ds. Rolnictwa i Rybołówstwa z marca 2008 roku nie zmieniły w sposób znaczący przyjętych założeń w ramach reformy Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) z 2003 roku. Unia Europejska w dalszym ciągu podtrzymała postanowienie o kontynuowaniu systemu kwot mlecznych do roku 2014/2015, jednocześnie proponując wzrost kwot mlecznych dla wszystkich państw UE o 1% w latach kwotowych 2009/2010 do 2013/2014. Zniesienie kwotowania produkcji mleka zostało podtrzymane na rok 2015. W przepisach UE pojawił się zapis mówiący o możliwości przeznaczenia części płatności bezpośrednich na płatności związane z produkcją mleka w regionach, gdzie na skutek głębszej liberalizacji produkcji mleka mogłoby nastąpić jej zaprzestanie³. Polska wprowadziła dofinansowanie do utrzymania krów w kilku województwach południowo-wschodnich. Dodatkowo Komisja Europejska zaproponowała ograniczenie zakresu interwencji na rynku mleka. Sprowadza się ono głównie do: 1) odejścia od obligatoryjnych dopłat do prywatnego przechowywania masła oraz stałych cen interwencyjnych zakupu masła

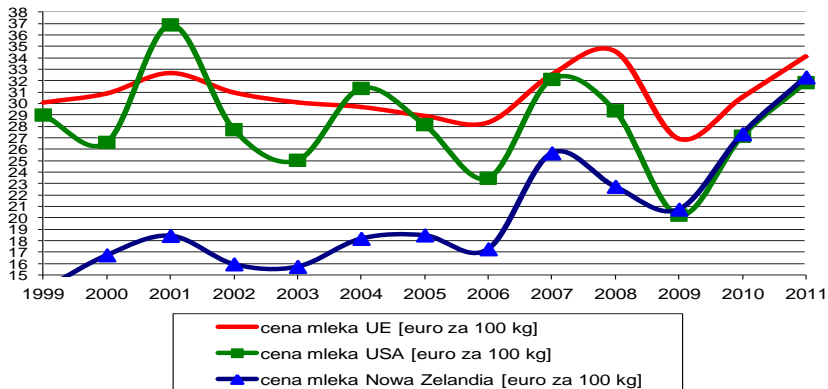
twą nie sposób uciec od polityki rolnej. Zdaniem autora, polityka rolna i związane z nią określone regulacje i wydatki budżetowe, dają „pożywkę” dla nauki i praktyki.

³ W. Guba, J. Dąbrowski, *Deregulacje rynku mleka w Unii Europejskiej – skutki i zalecenia dla Polski*, Roczniki Nauk Rolniczych, seria G, 2012, t. 99, z. 1, s. 33.

i odtuszczonego mleka w proszku; 2) likwidację dopłat do prywatnego przechowywania serów, dopłat do przetwórstwa masła, jego sprzedaży dla organizacji niedochodowych i armii, itp. Kierunek działań Unii Europejskiej przyjęty po 2003 roku przyczynia się do głębszej liberalizacji rynku mleka i uzależnienie od sytuacji globalnej. Przyczyniać się to będzie do większej niestabilności na europejskim rynku mleka. Ceny mleka i produktów mlecznych w większym stopniu uzależnione będą od sytuacji na rynkach światowych, co niepokoi część ekspertów i polityków UE. W 2009 roku powołana została Grupa Ekspertów Wysokiego Szczebla ds. Mleka. Do jej zadań należało m.in. wypracowanie rozwiązań stabilizujących rynek mleka po likwidacji systemu kwotowania produkcji mleka i innych mechanizmów po 2015 roku. W wyniku prac grupy wypracowane zostało stanowisko, które przyjęte zostało przez Radę UE i Parlament Europejski w lutym 2012 roku jako „pakiet mleczny”. Przepisy tego pakietu mają obowiązywać do 2020 roku. Obejmują one następujące obszary: 1) wzmocnienie siły przetargowej producentów mleka przez umożliwienie im zbiorowych negocjacji umów na dostawy mleka; 2) wprowadzenie formalnych umów na dostawy mleka, w których elementy takie jak: cena, długość trwania, wielkość dostaw, termin dostaw będą swobodnie negocjowane przez strony (rolników, przetwórców); 3) możliwość tworzenia organizacji międzybranżowych na rynku mleka; 4) poprawa przejrzystości produkcji mleka w UE przez obowiązek przesyłania przez podmioty skupowe informacji o ilości skupionego w każdym miesiącu mleka organom wyznaczonym przez państwa członkowskie; 5) możliwość zarządzania podażą serów oznaczonych Chronioną Nazwą Pochodzenia lub Chronionym Oznaczeniem Geograficznym. Przedstawione w „pakiecie mlecznym” działania – zdaniem autora – w bardzo niewielkim zakresie będą przyczyniać się do stabilizacji rynku mleka w Unii Europejskiej. Zaznaczyć należy, że zaproponowane działania, w większości krajów z gospodarką rynkową od dawna funkcjonują, np.: możliwość negocjacji cen, tworzenie grup producenckich czy innych organizacji branżowych, reprezentujących stanowisko (interesy) określonej grupy społecznej. Szczególnie w Polsce, gdzie dominującą formą prawną mleczarni są spółdzielnie, zaproponowane działania nic nie wnoszą. Autor podziela zdanie grupy ekspertów, którzy przewidują po 2015 roku: 1) dużą zmienność cen na mleko (już zaczęło to zjawisko funkcjonować w UE od 2007 roku – rys. 1); 2) wyraźne uzależnienie cen mleka w UE od cen światowych; 3) niższe ceny mleka w skupie w latach 2015–2017 niż w 2010 roku w przypadku względnie stabilnych warunków pogodowych na świecie.

Według prognoz Konsorcjum AGMEMOD, Instytutu Ekonomiki Rolnictwa (LEI w Holandii), Centrum Badań Komisji Europejskiej – Instytut Technicznych Prognoz Badawczych (JRC-IPTS w Hiszpanii) przyjmowanych przez polskich ekspertów⁴, przeciętna cena mleka może ukształtować się w latach 2014–2020 na poziomie 110–120 zł za 100 kg. Zaznaczyć należy, że mogą występować znaczne różnice w cenie mleka oferowane dostawcom przez różne mleczarnie. Wynikać to będzie przede wszystkim z siły ekonomicznej i polityki cenowej mleczarni wobec rolników.

⁴ M. Świtłyk, A. Wilczyński, *Sytuacja ekonomiczna gospodarstw mlecznych po likwidacji systemu kwotowania produkcji mleka*, „Więś i Rolnictwo” 2012, nr 1, s. 88.

Rysunek 1. Przeciętne ceny mleka w UE, USA i Nowej Zelandii proponowane przez największe mleczarnie (euro/100 kg FCM)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.milkprices.nl/>.

2. Popyt na mleko w latach 2013–2020 (szansa na przyszłość)

Ważnym czynnikiem inspirującym wszelkie zmiany w realizowanej produkcji (w tzw. gospodarkach wolnorynkowych) jest popyt na wytwarzany produkt. Wielkość popytu i kierunek jego zmian uzależniony jest od wielu różnorodnych i wzajemnie sprzężonych uwarunkowań i przyczyn. W przypadku produktów spożywczych mają one charakter ekonomiczny, kulturowy, społeczny, socjologiczny, biologiczny oraz długo-, średnio- i krótkookresowy, a także mierzalny i niewymierny⁵. Wśród uwarunkowań ekonomicznych, kluczowe znaczenie mają dochody konsumentów i ceny artykułów w relacji do tych dochodów oraz w relacji do pozostałych cen. Teoretycznie im wyższy poziom dochodów osiąga konsument, tym większy popyt zgłasza na określone produkty lub usługi. W przypadku produktów spożywczych obserwuje się, że wraz ze wzrostem dochodów do pewnego stopnia wzrasta też popyt na żywność. Jednak dalszy wzrost dochodów nie przyczynia się do zwiększenia spożycia produktów żywnościowych. Reasumując można stwierdzić, że w społeczeństwach mniej zamożnych poprawa sytuacji dochodowej może przyczynić się do zwiększenia popytu na produkty żywnościowe, natomiast w społeczeństwach „zamożnych” wzrost dochodów niekoniecznie musi przełożyć się na zwiększenie spożycia produktów żywnościowych (mogą występować przesunięcia popytu z produktów mniej przetworzonych na produkty bardziej przetworzone).

⁵W. Rembisz, *Mikro i makroekonomiczne podstawy wzrostu w sektorze rolno-spożywczym*, Wydawnictwo VIZJA PRESS&IT, Warszawa 2008, s. 28.

Tabela 1

Prognozowane zmiany liczby ludności na poszczególnych kontynentach do roku 2050 (tys.)

Lata	Afryka	Azja	Europa	Ameryka Środkowa	Ameryka Południowa	Ameryka Północna	Oceania	Australia i Nowa Zelandia
2005	911 120	3 944 992	730 736	145 384	371 477	329 231	33 532	24 538
2010	1 022 234	4 164 252	738 199	155 881	392 555	344 529	36 593	26 637
2015	1 145 316	4 375 482	742 067	166 487	412 909	359 638	39 355	28 394
2020	1 278 199	4 565 520	744 177	176 389	431 471	374 394	42 056	30 065
2025	1 417 057	4 730 130	743 890	185 492	447 830	388 472	44 651	31 607
2030	1 562 047	4 867 741	741 233	193 747	461 496	401 657	47 096	32 982
2035	1 713 090	4 978 236	736 922	200 966	472 331	413 945	49 367	34 185
2040	1 869 561	5 060 964	731 826	207 037	480 325	425 467	51 475	35 252
2045	2 029 824	5 115 457	726 029	211 906	485 537	436 348	53 435	36 213
2050	2 191 599	5 142 220	719 257	215 569	488 073	446 862	55 233	37 063
Przeciętne średnioroczne zmiany	28 455	26 605	-255	1560	2591	2614	482	278

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2011; <http://esa.un.org/wpp/unpp/p2k0data.asp>.

Obok dochodu konsumentów, z punktu widzenia globalnego, popyt na produkty żywnościowe zależy od liczby ludności i jej zmiany w następnych latach. Formuła zaproponowana przez Halleta i Yotopoulosa, że popyt na żywność w ujęciu makroekonomicznym, jest wypadkową liczby ludności i popytu w przeliczeniu na jednego mieszkańca jest oczywista i aktualna⁶.

Jak wynika z różnych prognoz demograficznych, przedstawionych m.in. w tabeli 1 przewiduje się, że liczba ludności na świecie będzie się zwiększać. W roku 2050 zwiększy się w stosunku do roku 2005 o 43%. Tempo zmian na poszczególnych kontynentach będzie bardzo zróżnicowane. Szacuje się, że największy przyrost ludności wystąpi na kontynencie afrykańskim (zwiększenie ponad dwukrotne w stosunku do roku 2005). W Ameryce i Azji szacuje się około 30% przyrost ludności, natomiast w Australii i Nowej Zelandii na poziomie 51%. Jedynie na kontynencie europejskim szacuje się zmniejszenie ludności w 2050 roku w stosunku do roku 2005 (1,6%). Można wyraźnie stwierdzić, że popyt globalny na produkty żywnościowe w kolejnych latach będzie się zwiększał.

Analiza globalnego popytu na mleko wskazuje, że produkcja mleka na świecie nie osiągnęła jeszcze potencjalnego poziomu pokrywającego zapotrzebowanie. Światowa roczna produkcja mleka krowiego w 2010 roku wyniosła 699 591,29 mln ton, co pozwalało na spożycie około 101 kg mleka przez statystycznego mieszkańca ziemi⁷. Szacuje się, że racjonalnie odżywiająca się ludzkość powinna spożywać

⁶ G. Hallet, *The Economics of Agricultural Policy*, Wydawnictwo Basil Blackwell, Oxford 1968, s. 115–125; P. Yotopoulos, *Middle-Income Classes and Food Crises*, The „NEW” Food-Feed Competition, Economic Development and Cultural Change, vol. 33, nr 3/1988.

⁷ OECD-FAO Agricultural Outlook 2011–2020, lipiec 2011.

zdecydowanie więcej mleka i przetworów mlecznych. Jak podaje M. Sznajder „globalna produkcja mleka w wysokości 1000 mln ton może być skonsumowana przez ludzkość, nie wywołując napięć wynikających z nadmiaru tego produktu”⁸.

Tabela 2
Przeciętna roczna zmiana produkcji i spożycia mleka na świecie w latach 2010–2020 (%)

Wyszczególnienie	Produkcja			Konsumpcja		
	Ogółem	OECD	Spoza OECD	Ogółem	OECD	Spoza OECD
Mleko	2,0	0,9	2,9			
Galanteria mleczna	2,4	0,8	2,9	2,4	0,8	2,9
Masło	2,2	0,9	3,0	2,1	0,7	2,8
Sery	1,6	1,3	2,4	1,6	1,3	2,3
OMP	1,3	0,7	3,6	1,4	0,7	2,0
PMP	2,3	1,3	3,2	2,1	0,6	2,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD-FAO Agricultural Outlook 2011–2020, lipiec 2012.

Jak wynika z badań w ramach Międzynarodowej Sieci Gospodarstw Porównawczych (IFCN), większość krajów na świecie odczuwa niedobory mleka. Tylko w krajach UE, USA, Nowej Zelandii, Australii i Argentyny odnotowano wyraźne nadwyżki produkowanego mleka. Eksperti z Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) przewidują, że do roku 2020 zapotrzebowanie na produkty konsumpcyjne (mleczne) przewyższać będzie produkcję. Sytuacja ta spowodowana będzie dalszym wzrostem popytu na mleko i przetwory mleczne, szczególnie w Azji Południowo-Wschodniej oraz Ameryce Łacińskiej. Szacuje się, że produkcja mleka też wyraźnie wzrośnie w tych regionach. Tempo wzrostu produkcji mleka w krajach rozwijających się będzie trzykrotnie wyższe niż w krajach rozwiniętych, a udział tych ostatnich zdecydowanie zmaleje, podtrzymywany tylko niewielkim wzrostem w Oceanii i USA (tab. 2). Szacuje się, że w Ameryce Łacińskiej produkcja mleka ma wzrosnąć o 2,1% rocznie, co pozwoli na uzyskanie w 2020 roku produkcji na poziomie 93 848 mln ton (w Argentynie szacuje się, że zwiększenie to może wynosić nawet ponad 34%). W Azji, w analogicznym okresie, zwiększenie produkcji mleka przekroczy 33% (w tym w Chinach 38%). Szacuje się, że największy globalny przyrost produkcji mleka wystąpi w Indiach. W roku 2020 produkcja mleka w tym kraju wg prognoz OECD może wynosić 153 020 mln ton, co stanowić będzie 18% produkcji globalnej mleka (w 2010 roku produkcja mleka w Indiach wynosiła 114 400 mln ton).

Eksperti OECD przewidują, że najwyraźniej zwiększy się produkcja i spożycie świeżych produktów mlecznych, pełnego mleka w proszku oraz masła. W latach 2010–2020 wzrost ten szacowany jest przeciętnie powyżej 26%. Nieco niższe przyrosty szacuje się w produkcji i spożyciu sera i odtuszczonego mleka w proszku.

⁸ M. Sznajder, *Ekonomia Mleczarstwa*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań 1999, s. 56.

3. Konkurencyjność kosztowa polskich typowych gospodarstw mlecznych na arenie europejskiej

Konkurencja jest wszechobecna w życiu gospodarczym i społecznym. Dotyka ona gospodarstwa (przedsiębiorstwa) rolnicze, kiedy dwa podmioty współzawodniczą o możliwie najlepszą pozycję dla siebie (np. cena sprzedaży produktów) lub gdy poszczególne podmioty (gospodarstwa rolnicze) nie są stroną na rynku realnym, ale ich koszty produkcji mają zasadniczy wpływ na zdolność konkurencyjną produktów finalnych na danym rynku. W drugiej wymienionej sytuacji mówimy o zdolności konkurencyjnej krajowego rolnictwa w całości lub odpowiedniego segmentu tego sektora⁹. Rolnictwo jest wówczas ogniwem, które w znacznym stopniu wpływa na konkurencyjność produktów gotowych wytwarzanych przez jednostki przetwórstwa spożywczego. Znaczna część kosztów ponoszonych przez przetwórstwo spożywcze to koszty surowca. Analizując koszty wytwarzania surowców rolniczych (zużycie i ceny czynników produkcji) przeznaczonych do dalszej obróbki, oceniamy potencjalną konkurencyjność tego ogniwa w łańcuchu marketingowym w stosunku do sytuacji w innych np. krajach. Możemy porównywać przyczyny zróżnicowania kosztów produkcji – efektywność techniczną i ekonomiczną. Pojawia się pytanie: czy polskie gospodarstwa, zajmujące się produkcją mleka mają przewagi kosztowe w stosunku do swoich konkurentów z UE? Odpowiedź (dość ogólną) można oprzeć na wynikach badań w ramach International Farm Comparison Network (IFCN) oraz European Dairy Farmers (EDF). Trzeba zaznaczyć, że sytuacja się zmienia.

W latach 2004–2008 polskie gospodarstwa, na tle analizowanych typowych gospodarstw z UE, charakteryzowały się zdecydowanie mniejszymi kosztami produkowanego mleka. Szczególnie koszty pracy, kapitału i zaangażowanej ziemi były mniejsze¹⁰. Od roku 2009 sytuacja zaczęła się zmieniać i typowe polskie gospodarstwo mleczne utraciło przewagę konkurencyjną – niższe koszty wytwarzania (tab. 3). Wynikało to głównie z rosnących cen pracy, ziemi i innych środków do produkcji w Polsce (zjawisko wyrównywania się cen środków produkcji w UE). Brak konkurencyjności kosztowej, typowych polskich gospodarstw mlecznych, na arenie UE wynika też z niskiej efektywności technicznej produkcji mleka.

⁹ A. Woś, *Konkurencyjność potencjalna polskiego rolnictwa*, Wydawnictwo IERiGŻ, Warszawa 2001, s. 7.

¹⁰ A. Parzonko, *Strategie rozwoju gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji mleka w kontekście WPR*, Wydawnictwo SGGW, 2008, s. 35.

Tabela 3

Koszty produkcji mleka w krajach Europy Zachodniej w 2009 roku
(zł/100 kg mleka ECM***)

Wyszczególnienie	Koszty*				Cena mleka
	1	2	3	Razem (1+2+3)	
Typowe gospodarstwa z wybranych krajów Europy Zachodniej					
Szwajcaria 22**	115,1	205,3	0,0	320,4	186,6
Szwajcaria 64	177,3	70,0	0,0	247,3	191,3
Niemcy 31	110,4	115,1	3,1	228,6	112,0
Niemcy 55	110,4	48,2	3,1	161,7	113,5
Niemcy 90	112,0	34,2	4,7	150,8	105,7
Niemcy 650	144,6	3,1	1,6	149,3	110,4
Holandia 70	116,6	51,3	9,3	177,3	107,3
Holandia 182	113,5	42,0	9,3	164,8	105,7
Francja 50	87,1	59,1	3,1	149,3	121,3
Francja 120	127,5	29,5	3,1	160,2	119,7
Wielka Bryt. 149	96,4	10,9	0,0	107,3	121,3
Wielka Bryt. 232	88,6	17,1	0,0	105,7	112,0
Dania 125	133,7	34,2	3,1	171,1	116,6
Dania 240	146,2	21,8	3,1	171,1	118,2
Typowe gospodarstwa z wybranych krajów Europy Środkowej i Wschodniej					
Polska 15	118,2	73,9	0,8	192,8	118,2
Polska 65	115,1	24,1	0,8	140,0	119,7
Polska 147	114,5	18,5	0,8	133,5	121,0
Czechy 80	133,7	15,6	0,0	149,3	91,7
Czechy 452	140,0	7,8	0,0	147,7	102,6
Czechy 702	142,0	5,5	0,0	147,5	102,6
Ukraina 1	45,1	34,2	0,0	79,3	59,1
Ukraina 121	46,7	4,7	0,0	51,3	71,5
Ukraina 535	43,5	1,6	0,0	45,1	80,9

* Koszty: 1) bezpośrednie, 2) zaangażowania własnych czynników produkcji, 3) koszty kwoty mlecznej.

**Liczba występująca przy nazwie danego kraju informuje o liczbie krów mlecznych utrzymywanych w gospodarstwie, np.: Szwajcaria 22 – 22 krów mlecznych w typowym gospodarstwie szwajcarskim.

*** Średni kurs wg NBP: 1 USD – 3,11 zł.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Dairy Report, International Farm Comparison Network, 2010.

Podsumowanie

1. Głębsza liberalizacja polityki rolnej UE w sektorze mlecznym, przejawiająca się: 1) odejściem od systemu kwotowania produkcji mleka po 2015 roku, 2) obligatoryjnych dopłat do prywatnego przechowywania masła oraz stałych cen interwencyjnych zakupu masła i odtłuszczonego mleka w proszku; 3) likwidacją dopłat do pry-

watnego przechowywania serów, dopłat do przetwórstwa masła, jego sprzedaży dla organizacji niedochodowych i armii, itp., przyczyniać się będzie do niestabilności na rynku mleka w UE i wyraźnego uzależnienia od sytuacji światowej. Przedstawione w „pakiecie mlecznym” działania w bardzo niewielkim zakresie będą przyczyniać się do stabilizacji rynku mleka w Unii Europejskiej.

2. Analiza globalnego popytu na mleko wskazuje, że produkcja na świecie nie osiągnęła jeszcze potencjalnego poziomu pokrywającego zapotrzebowanie. Światowa roczna produkcja mleka krowiego w 2010 roku wyniosła 699 591,29 mln ton, co pozwoliło na spożycie około 101 kg mleka przez statystycznego mieszkańca ziemi. Prognozy dalszego zwiększenia liczby ludności na świecie pozwalają na przewidywanie dalszego zwiększenia zapotrzebowania na produkty żywnościowe, w tym na produkty mleczne.

3. Produkcja mleka na świecie w kolejnych latach będzie rosła, głównie w krajach rozwijających się. Szacuje się, że będzie **trzykrotnie wyższa niż w krajach rozwiniętych**, a udział tych ostatnich zdecydowanie zmaleje.

4. Gospodarstwa mleczne w Europie są wyraźnie zróżnicowane pod względem rozmiarów prowadzonej działalności. Do krajów, charakteryzujących się gospodarstwami o niewielkim поголовiu krów mlecznych, zaliczyć można: Bułgarię, Ukrainę, Austrię, Polskę, Norwegię oraz Szwajcarię. Pоголовiu krów przypadające na gospodarstwo największe jest w: Danii, Wielkiej Brytanii, Węgrzech i Holandii.

5. Koszty produkcji mleka (o parametrach standardowych), kalkowane wg jednolitej metodyki zaproponowanej w ramach Międzynarodowej Sieci Gospodarstw Porównawczych (IFCN), najwyższe były w gospodarstwach szwajcarskich, najniższe zaś w gospodarstwach ukraińskich. **W 2009 roku polskie typowe gospodarstwa mleczne, na tle analizowanych jednostek nie wykazywały przewag kosztowych.** Sytuacja wyraźnie zmieniła się stosunku do 2005 roku.

MARKET FACTORS IN FAMILY DAIRY FARMS

Summary

The paper presents: 1) operating and proposed solutions for the coming years in the field of agricultural policy for the EU milk market, 2) the forecasts of supply and demand for milk in the world, 3) the cost-competitiveness of Polish typical dairy farms in the European arena. As the analysis shows, deeper liberalization of the EU's agricultural policy in the dairy sector will contribute to the volatility of the milk market in the EU and a clear dependence on the world situation. The so-called. "Milk package" actions in a very small range will contribute to the stabilization of the milk market in the European Union. Typical Polish dairy farms, on the background of the EU's farms in 2009 did not show cost advantages. Hope for milk producers are forecast to further increase in the world population, which will lead to increased demand for food products, including dairy products.

Translated by Andrzej Parzonko